

Передмова

Австрійські автори не можуть не писати про свою країну. Вони пишуть про кохання й насилля, про природу й приватне життя, і завше в їхніх творах присутня рідна країна. Вона їх контролює, а вони цьому опираються. Вони люблять свою країну, вони ненавидять свою країну, вони бояться своєї країни, спостерігають за нею віддалеки, вони її розгинають і знову зшивають, і щоразу образ Австрії геть інакший.

У літературі цікаві відмінності, бо з неї дізнаємось, що особистість робить особистістю. Жоден з образів Австрії не претендує на всеосяжність, зате кожен із них провадить до середини свідомості, до середини серця. Авторі вимислюють простір, створюють світ, відмінний від країни, що їх на цей світ привела. Авторська вигадка реагує на цю Австрію, трансформує її до непізнаваності, возвеличує до миротворця, перетворює на забавку.

Австрія ніколи не була країною особливих революційних зрушень. Влада до сьогодні тут багато що важить. Однак таке довкілля породжує дух безнадійного бунтарства, що його то гудять, то схиляють перед ним голову. Наскільки автори не дають собі ради зі своєю країною, витрачаючи на неї своє життя, очорнюють її, усе ж не бажаючи позбутися, настільки ж цінує суспільство цих внутрішніх ворогів. Томас Бернгард й Ельфріде Єлінек, як вони зворохобили світ! Уся країна гомонить про літературні новинки, бо знає, що в них ідеться про неї саму.

Коли в шістдесяті й сімдесяті австрійська література підкорила весь німецькомовний ринок, несподівано повіяло свіжим вітром. Якби була на те воля, то великі відкриття прийшли б іще задовго перед тим.

Після війни в Австрії існувала офіційна література вшанованих і пошанованих, шановних і вельмишановних, до них дослухалися, вони робили літературу й творили літературну політику. Вони кохалися в еротичі влади – але до еротики літератури, до еротики мови так і залишилися цнотливими. Від них сьогодні залишилося мало що, їхня творчість, хай би як вагомо її не представляли, пішла в забуття. Ганса Вайгеля і Фрідріха Торберга ще пам'ятають, їхні книги бувають у книгарнях, але якогось сліду по собі вони так і не залишили. Про якогось Рудольфа Генца сьогодні вже й геть нічого не чути.

А в затінку офіційної літератури виникла література бунтарства, література спротиву. Г. К. Артманн, Вальтер Томан, Гельмут Квальтінгер, Герта Крефтнер – імена, які ще й досі не втратили своєї актуальності, їхні твори ще й донині зберігають свою вибухову силу.

До того ж література, що кладе кінець доброрухності і спонукає читача сприймати її як засіб, аби знову й знову ставити під сумнів та випробовувати своє *я*, може покликатися на своїх предтеч саме з Австрії. Йозеф Рот та Роберт Музіль, Артур Шнітцлер та Франц Кафка не вималювали світ у строкате. Під страхом пізнання світу й самого себе сходили вони в урвища австрійської дійсності, туди, де творились таїнства й безчинства. Та й зрештою, австрійська література здавна має щось віроломне. Вона стає впоперек, вона чутлива, вона подає на стіл вибухівку в торті “Захер”.

Якою має бути антологія з претензією на те, аби подати загальну картину літератури окремої країни впродовж сторіччя? Кожна спроба віддати віжки правління об'єктивності зазнає невдачі. Відтак вирішувати має завжди вразливий суб'єктивний фактор. Є улюблені твори упорядника, приховувати яких він не має жодного наміру.

Розподіл текстів у три розділи віддзеркалює австрійську присутність.

Жити супроти – це австрійський варіант узгоджувати своє життя з перекладеними на тебе вимогами. Тому один

із розділів присвячено темі пристосуванства та бунтарства. Як людьми маніпулюють, як вони на це реагують, як їх перетворюють на ніщо, що вони чинять, аби врятувати своє я? Тут ідеться по диваків та вередливих упертюхів і про зусилля влади зробити з людини вірнопідданого. З цих текстів читач довідається, як люди живуть, і ще більше, як живуть вони проти чогось або – в гіршому разі – як живуть замість них. Це не однолінійні історії життя, не такі собі щасливі біографії, тут ідеться про звичність буденности.

Зігмунд Фройд, який у Відні започаткував свій потужний напрям психоаналізу, залишив по собі глибокий слід у ХХ сторіччі. Цей аналітичний погляд наскрізь пронизує австрійську літературу, він просвічує внутрішній світ і демонструє всі заглибини бездонної душі звичайної людини. Артур Шнітцлер, сучасник Фройда, описав карту душі засобами літератури, доходячи висновків, які можна порівняти з висновками наукових картографів людської психіки. Але душа – це не якась статична величина, яка, раз отримавши своє визначення, так і залишається незмінною навіки-вічні. Кожна епоха зоставляє на ній свій відбиток, кожна людина по-своєму реагує, щоб пристосуватися до вимог часу. Чи австрійська душа інакша, ніж будь-яка інша? Звичайно, що так, і про це йдеться у поданих тут текстах.

До складових австрійської ідентичности належить і її історія. Вона проблематична, позаяк її знищувальна потуга розгорнула дві спустошливі війни. Одна розпочалась на землі тодішньої наддержави, Австро-Угорщини, друга – з такої Німеччини, якою Австрія була вже давно. Що це за ментальність, що допускає таку руйнівну лють чи навіть її вимагає? Які помисли мали злочинці, що відчували жертви, що відбувалось у рядах борців руху опору? Про сприяння та спротив дозволеному часом насильству розповідають тексти третього розділу.

Австрія відрізняється від будь-якої іншої країни в цьому світі. Про це йдеться в зібраних тут історіях. Антологія може стати початком, може пробудити інтерес до котро-

гось автора чи котроїсь авторки. Кожен текст – це лише невеличка часточка в космосі цілого. Запалившись раз, хочеться більшого й більшого, а то й усього. Приємно, якщо цей задум дасть такі плоди.

*Антон Тусвальднер,
Зальцбург, січень 2000 р.*